

AYRIBASIM

ANKARA ÜNİVERSİTESİ HAFTASI

Ankara Üniversitesi Öğretim Üyeleri Tarafından 23 Ağustos - 5 Eylül 1973 Tarihleri Arasında, Yurdumuzun Doğu Karadeniz ve Kuzey Doğu Anadolu Bölgesindeki İl ve İlçelerde verilmiş olan Konferanslar.

ATATÜRK'Ü SAMSUN'A GETİREN NEDENLER

Doç. Dr. Nejat Kaymaz

*Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Genel Türk Tarihi Kürsüsü*

Değerli Samsunlular:

Bugün burada sizlere önemini herkesten iyi bildiğiniz bir olayın, yani Atatürk'ün yarım yüzyıl önce bir istiklal savaşı açmak üzere Samsun'da Anadolu toprağına çıkışının öyküsünü anlatacak değilim. Çok kısa olan sürenin elverdiği ölçüde, yalnız, bu fenomeni zorunlu kılan tarihsel nedenlere genel olarak değinmekle yetineceğim.

Bilindiği gibi, Birinci Dünya Savaşı Osmanlı İmparatorluğu ve bağlaşıkları için 1918 Sonbaharında yenilgiyle bitmişti. 30 Ekim 1918 de imzalanan, daha doğrusu emperyalist düşmanlarca hazırlanıp ister istemez kabul ettirilen ve yürürlüğe konan silâh bırakışma anlaşması Osmanlı imparatorluğunun fiilen sonra erdiğini anlatan bir nitelik taşıyordu. Bu belgede yer verilen açık ve kapalı hükümlerin işletilmesi ile, Avrupalı büyük devletler, geçen yüzyıldan beri kendilerini uğraştıran "Hasta adam"ın öldürülmesi ve kalıtının paylaşılması işini bitirmek istiyorlardı. Emperyalist devletler bu amaçla savaşın sürdüğü sırada gizli anlaşmalar yapmışlar, her birinin alacağı toprakları ve kurulacak uydu devletlerin sınırlarını saptamışlardı. Savaşın kendi lehlerine kapanması üzerine, bu gizli plânları uygulamak için harekete geçmişlerdi. İşte Mondros mütarekesi bu girişimin diplomatik alandaki ilk adımıydı. Bir ateş kes anlaşması olarak imzalanan belge, örtülü ve lastikli ifadesiyle, uygulamanın gelecekteki biçimini karanlıkta bırakmakla birlikte, uzağı gören bir göz için, onun nasıl bir sonuca varmak üzere düzenlenmiş bir tuzak olduğunu anlamak güç değildi. Aç gözlü emperyalizm, zafer sarhoşu da olduktan sonra, Osmanlı imparatorluğunun topraklarını kesinlikle yutmak kararındaydı. Bu besbelliydi...

Avrupa devletlerinin bu kararını anlamayan veya anlamak istemeyen Osmanlı yöneticileri, bir yandan dikte edilen silah bırakışma belgesine imza koyarken, öte yandan imparatorluğu varsayıyorlar ve yaşayacağını umuyorlardı. Bunun için, düşmanla ateş kesildikten son-

ra, hemen imparatorluğu ayakta tutma, güçlendirme ve yüceltme gibi olanaksız hayaller peşinde koşmaya başlamışlardı. Daha önce uygulanmaya çalışılmış ve geçersizliği anlaşılmış olan siyasal ve yönetsel fikirlerden, yapay ve zorlama yöntemlerden başkasını düşünemeyen Osmanlı kafası, Türk toplumunu yeniden kendi yazgısı ile başbaşa bırakarak, hilâfeti ve saltanatı koruma çabasına düştü.

Savaşın son günlerinde Suriye’de düşmanla çarpışan ve ateş kes anlaşması imzalandığı zaman bu cephede artakalan kuvvetlerin tümünün kumandanlığına getirilen Mustafa Kemal Paşa, anlaşmanın bazı maddelerinin elâstiki anlamlar taşıdığına dikkati çekip, bunların uygulanmasından doğabilecek tehlikeleri gününde haber verirken, bambaşka şeyler düşünüyordu.

Mustafa Kemal’in düşüncelerini anlamak için, onu Dünya Savaşı içinde izlemek gerekir. O, ilk günden beri imparatorluğun bu savaşa girmesine önayak olan İttihat ve Terakki yöneticilerinin politik tutumuna karşı çıkmış ve güttükleri ideolojik amacı benimsememiştir. Bundan dolayı sürekli olarak şüpheleri üzerinde toplayan bir kişi durumunda kalmıştır. Bir yanda Çanakkale’de insan üstü bir çaba ve nadir bir yiğitlik örneği olan ünlü savunmayı yaparak imparatorluk başkentini kurtaran, Doğu cephesinde dahiyane bir plânla Bitlis ve Muş’un geri alınmasını sağlayan kumandan, öte yanda Irak, Hicaz, Suriye gibi yerlerde verilen görevleri ya zoraki olarak almış ya da almayı reddetmiştir. Mustafa Kemal, Çanakkale’de “Size ölmeyi emrediyorum” diyerek muharebeye sürdüğü Türk askerinin kanının, nüfus çoğunluğu Araplardan oluşan söz konusu yerlerde dökülmesini hiç bir zaman istememiştir. Ancak savaşın sonlarında Halep’in kuzeyine çekildikten sonra savunma konusunda tedbirler düşünmüş ve Mondros’ta imzalanan belgede yer alan tehlikeli maddelerden, anlaşmanın yapıldığı anda varılan bu çizginin yukarısında kalan ve düşman eline geçmemiş bulunan topraklar bakımından kuşku duymuş ve uyarılarını bundan dolayı yapmıştır. Görülüyor ki, Mustafa Kemal Paşa I. Dünya Savaşında Osmanlı imparatorluğu için değil, onun Türk olan parçasının, yani Anadolu ve Rumeli topraklarının savunması için çaba göstermiştir. Bu demektir ki, o, Osmanlı imparatorluğunun yaşayacağına inanmamakta, hatta yaşamasını artık gerekli ve yararlı bulmamaktadır. Bundan dolayı da, imparatorluğun her yerine aynı değerde yurt toprağı gözü ile bakmamaktadır...

Gerçekten, Atatürk bu savaş sırasında, Osmanlı imparatorluğunun yalnız siyasal yapı olarak değil, her bakımdan artık çağın koşul-

larına uymadığını, tarihsel fonksiyonunu tamamlamış olduğunu anlamış ve onu o haliyle yaşatmaya çalışmanın anlamsız, boş bir çaba olacağını düşünmüştür. Bu gerçekçi ve yerinde düşünce, Atatürk'ün olayları ve koşulları değerlendirmedeki üstün yeteneğinin bir sonucudur ki, bundan sonraki çalışmalarının yönünü saptamıştır.

Osmanlı imparatorluğunu yaşatma çabası yüz yılı aşan bir süreden beri yöneticileri uğraştırmış ve etkileriyle bütün bir toplumu ilgilendirmiş bir oluntu idi. Bu süre içinde yapılan her türlü deneme bunun olumsuz sonuçlandığını ve sonuçlanacağını göstermeye yeter.

Bilindiği gibi, daha imparatorluğun Avrupalı Hıristiyan düşmanlar karşısında arkası arkasına askeri yenilgilere uğramaya başlaması üzerine, bunun nedenlerini aramak ve çarelerini bulmak için yapılan çalışmalar kısa zamanda derindeki bozuklukların, maddi ve manevi yetersizliklerin, kısaca, genel bir eskime ve çağdışı kalmanın belirtileri olan asıl yapısal hastalıkların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bütün bu hastalıkların giderilmesi için, yöneticilerce zaman zaman tedbirler düşünülmüş, düşman olan Hıristiyan dünyadan tedavi çareleri aranmıştır. Askerlik ve teknik alanda bilgi aktarma biçiminde başlayan Batılılaşma amacının sınırları, sonradan imparatorluğun yönetsel, sosyal ve entelektüel kurumlarının tümünü kapsayacak reform tasarımları yapmaya varıncaya değin genişletilmiştir. Ancak imparatorluğun geçmişine tutkun, geleneksel kurum ve inançlara bağlı bir çoğunluğun çetin muhalefetine çarptığı için, otokratik yollarla ve yukarıdan empoze edilmek suretiyle gerçekleştirilmek istenen batılılaşma, temele indirilmemiş ve sonuç olarak basit bir taklitçilikten ibaret kalmıştır. Bu arada asıl amaçları imparatorluğu yıkmak ve paylaşmak olan Avrupalı büyük devletlerin, Hıristiyan azınlıkların haklarını koruma adı altında yaptıkları mücadeleler, kalanın da büsbütün yozlaşmasına neden olmuştur. Görünüşte imparatorluk uyruğundan olan Hıristiyan ögelerin savunuculuğunu yapan, bunun için, Osmanlı yöneticilerinin bunları ilgilendiren yasal ve kurumsal reformları da kapsayan batılılaşma çalışmalarını olumlu karşılamaları ve beğenmeleri beklenen bu devletler, yapılanları hiç bir zaman yeterli bulmamışlar, kusur aramaktan geri kalmamışlar, müdahalelerine ara vermemişlerdir. İmparatorluğun Afrika ve Asya'daki topraklarını yutmak isteyen emperyalistlerin taktiği onu sürekli olarak suçlamak, baskı altında tutmak ve güçsüzleştirmek olmuştur. Bunun için, onun egemenliğinin dayanağı olan Müslüman Türk ögesini maddeten ve mânen yıpratmayı başlıca amaç edinmişlerdir. Türkü aşağılamak, uygarlıktan uzak ve ilkel göstermek

için her türlü propagandayı yapmışlardır. Değil başka uluslara egemen olmak, kendi kendini yönetmek için bile gerekli yetenekten yoksun bulunduğunu ileri sürmeye başlamışlardır. Bu çalışmaya paralel olarak, Hıristiyan ögeler içine, onların Türklere karşı düşmanca duygularını körükleyen ve imparatorluktan ayrılma isteklerini canlandıran fikirler sokmuşlardır. Bu amaçla, Fransız devriminden sonra ortaya çıkan milliyetçilik ideolojisini, Avrupa'da aynı durumdaki topluluklardan uzak tutmaya ve boğmaya çalışırken, Osmanlı Hıristiyan toplulukları arasında yaymaya özen göstermişlerdir. Yüzyıllarca imparatorluğun uysal uyrukları olarak yaşayan çeşitli Hıristiyan ögeler, sonunda gerçekten ulusal varlıklarını duymaya başlamış, bilinçlenmiş ve teker teker imparatorluktan ayrılıp başlı başına birer devlet haline gelmişlerdir. Emperyalizmin fiili saldırısıyla Afrika'daki eyaletlerinden yoksun kalan Osmanlı imparatorluğu, böylece, onun fikri saldırısıyla da Balkanlardaki topraklarını yitirmiştir.

Emperyalistlerin imparatorluğu parçalamak için kullandıkları nasyonalizm, Hıristiyan toplulukları bilinçlendirirken Müslümanları da etkilemekten geri kalmamıştır. Aynı fikirler daha sonra Arap ve başka ögelerin ayrılıkçı girişimlere geçmelerine yol açmıştır. Asıl ilginç olan, nasyonalizmin, bu arada başlangıçtan beri, imparatorluğun egemen ögesi olan Türkleri de etkilemeye başlamasıdır. Önceleri dar bir entellektüel çevrede görülen bu etkinin neden olduğu düşünsel ve siyasal gelişmeler, başka yerlerde rastlanan ya da rastlanabilecek olan gelişmelere benzemez. Çünkü milliyetçilik Türk entellektüelinin dikkatini değişik bir açıdan çekmiştir. Osmanlı imparatorluğunun uyruğu olan Hıristiyan toplulukların Avrupalı büyük kuvvetlerce milliyetçilik sınavından geçirilerek bağımsız devletler haline getirilmeleri, Türk entellektüeline bağımsız olarak yaşamının buna bağlı olduğu izlenimini vermiştir. O, Osmanlı imparatorluğunu müdahaleden, baskıdan uzak yaşatmanın ve parçalanmasını önlemenin çaresini, Osmanlı toplumunun aynı fikirlerden yararlanarak bilinçlendirmekte, yani bir Osmanlı milleti yaratmaya çalışmakta görmüştür. Bunu sağlamak için yapay bir Osmanlılık doktrini işlenmeye başlamış ve bu çabaya paralel olarak meşrutiyet gibi, anayasa gibi kavramlar getirilmiş ve uygulama alanına sokulmuştur. Ama bilindiği gibi bu zorlama doktrin aşısı tutmamıştır. Bir yandan imparatorluğun kozmopolit etnik yapısı, öte yandan saltanatla özdeşleşmiş teokratik düzen buna olanak vermemiştir. Parçalanma gene devam ederken, Müslüman halkta dinsel tutku şiddetlenmiştir. Osmanlılık başarısızlığa uğrayınca, bir ara imparatorluğu yaşatmanın sihri, dini doktrinleştirme yolunda aranmış ve

bu kez milliyetçilik İslâm ümmetine uygulanmak istenmiştir. Osmanlı toplumundan İslâm milleti yaratma girişimi imparatorluk sınırlarını aşan bir akıma, yani panislâmizme dönüşmüş ve doğal olarak iflasla sonuçlanmıştır. Osmanlıcılığın kısa süren ve büyük felâketlere yol açan yeni bir uygulamasından sonra, nasyonalizmin daha somut bir biçimine, yani Türkçülüğe geçilmiştir. Gene imparatorluğu kurtarmayı amaçlayarak fikir ve politika platformuna getirilen bu doktrin, ne yazık ki normal milliyetçilik ölçüleri içinde kalmamıştır. Türkçülük de, İslamcılık gibi, imparatorluk sınırlarından çok ötelere taşmış, utopik ırkçılığa dönüşmüş ve bilindiği üzere Turancılık adı verilen en aşırı biçimiyle işlenirken, Osmanlı imparatorluğunu Dünya Savaşına sokan ve bir an önce yıkılmasına yol açan politikanın ilham kaynağı olmuştur. Bütün bu acı deneyler yapılırken, imparatorluğun kuruluşunda, yaşatılmasında kan hakkı olan, hâlâ da bütün yükünü taşımakta bulunan Türkiye halkı Osmanlı tarafından yerilen, İslamcının gözünde ümmetin ikinci sınıf bir parçasından ibaret olan, Turancı tarafından o büyük hayali tasarımlara basamak yapılmak istenen bir insan yığını durumunda kalmıştır. Milliyet fikrinin ona aşılmasında, onun yüzyıllardır kaynaşmış insanlardan oluşmuş bir ulus ve yaşadığı yurdun sahibi olarak bilinçlendirilmesine önem verilmemiştir. İmparatorluğu çökerten Turancı macera politikasının izleyicileri kaçıp giderken ülkede meydan, emperyalizmin uydusu olmaya hazır kozmopolit Osmanlılarla, bağınaz ümmetcilere kalmıştır. Bunlar, saltanatı, hilâfeti, teokratik düzeni ve geleneksel sosyal yapıyı korumak için, fiilen ortadan kalkmış Osmanlı imparatorluğunu, halkın kısmen sömürge, kısmen yarı sömürge ya da manda yönetimi içinde, yani bağımsızlıktan yoksun olarak yaşaması pahasına, bir biçimsel görüntü olarak sürdürmek istiyorlardı. Hıristiyan azınlıkların ayrılma isteğini önlemek amacıyla, eskiden olduğu gibi gene Osmanlı milletinden, müsavattan, uhuvetten dem vuruyor, gayrı-Türk Müslüman öğeleri tutmak için ise din kardeşliğinden söz ediyorlardı. Oysa ki, Hıristiyan azınlıklar ve gayrı Türk Müslüman topluluklar artık bu kavramlara değer vermiyor, bir an önce bağımsız olmak için büyük devletlerin doğrudan doğruya ilgi ve himayesini arıyor, dolayısıyla da imparatorluğa ve Türk ögesine açıkça düşmanlık politikası güdüyorlardı. Bunları yatıştırmak ve büyük devletleri memnun edebilmek için, Türkün haklarına el uzatılıyor, onun sırtından sürekli ödünler veriliyor, ama işe yaramıyordu. Emperyalistler, dokuz yüz yıllık tarihsel süreç içinde oluşmuş Türk toplumunun ezici çoğunluğunu görmemezlikten gelerek, imparatorluktan artakalan ana Türk yurdunu da yapay ve zorlama siyasal plânlarla parçala-

mak veya sömürge durumuna sokmak istiyorlardı. Buna karşılık, Türk toplumu, ulus ve yurttaşlık kavramlarının bilincine varmamış bulunmakla birlikte, gerçekte bu niteliklere sahip olmanın verdiği doğal bir içgüdü ile, haksızlığa karşı isyan duygularını belli ediyor, amaç din, mal, can, namus gibi değerleri koruma olarak da ifade edilse ve eylemler parça parça veya bölgesel biçimde gelişmiş de olsa, direniş kararında olduğunu gösteriyordu. Ne yazık ki, Osmanlı zihniyeti ve politikası, bunlara değer vermek şöyle dursun, bastırılması gereken anarşi olayları ve ayaklanmalar olarak bakıyordu.

İşte Mondros ateşkes anlaşması imzalanıp uygulamaya konduğunda durum bu idi ve Atatürk, bütün bu tarihsel gelişmeleri iyi bilen, son yirmi yılın olaylarının içinde yaşayan, dünya koşullarını mükemmel değerlendiren ve Türk toplumunu çok yakından tanıyan aydın bir kumandan olarak imparatorluk başkentine gelmişti. Burada bulunduğu altı aylık süre içinde tanık olduğu şeyler ve edindiği yeni tecrübeler onun Osmanlı döneminin bir an önce kapanması gerektiği yolundaki kanısını kesinleştirmiştir. Çünkü, yeni koşulların, artık çeşitli öğeleri arasında hiçbir bağ bulunmayan kozmopolit imparatorluğun biçimsel de olsa varlığını sürdürmesine olanak vermeyeceğine, ortada çözüm bekliyen sorun olarak yalnız Türk toplumunun bağımsız ya da tutsak yaşaması konusunun kaldığını bir kez daha, bütün açıklığıyla görmüştür. Dolayısıyla tüm düşüncelerini ve çalışmalarını bu konu işgal etmeye başlamıştır. İstanbul'da emperyalist devletlerin sorumlu makamlarıyla yakın ilişki olanağı bulmak ve davasını anlatabilmek ümidiyle fonksiyonu kalmamış olan imparatorluk hükümetinde yer almak girişiminde başarısızlığa uğradıktan sonra, Padişahla, işgal devletleri temsilcileriyle görüşmeler yapmış, kurtuluş için çareler arayan çeşitli kişi ve örgütlerle temas kurmuş, ama yaptığı sondajlar onu tatmin etmemiştir. Çünkü bunlarda kendisinin düşündüğü çözüm şeklini gerçekleştirmeye yararı dokunacak bir nitelik görememiştir. Sonunda bilindiği gibi, yakın silâh arkadaşlarıyla görüşerek, düşüncelerini onlara kısmen açmış, Anadolu'da birlikte çalışmak üzere kendilerinden söz almıştır. Ancak, Osmanlı imparatorluğunun yerine, yönetimi ulusal iradeye dayanan Türk milletinin sadece kendi yurdunu içeren modern bir Türkiye devleti kurmak hususundaki ana amacını, yıllarca süren uğraşının uygun evrelerinde derece derece açıklamak ve uygulamaya koymak üzere kendine saklamıştır. Atatürk 19 Mayıs 1919'da Samsun'a yalnız İstiklâl savaşını başlatmak için değil, Türk ulusunun tarihinde Osmanlı dönemini kapatıp, yepyeni bir dönem başlatmanın birinci ile gelmiştir.

SORULAR VE CEVAPLAR

SORU: Atatürk Üniversitesinde bir doçent Türkiye Cumhuriyetinin Osmanlı imparatorluğunun bir devamı olduğunu söylemiştir. Siz de böyle mi düşünüyorsunuz?

(Samsun)

CEVAP: Yalnız Tıp Fakültesinde Devrim Tarihi dersi veren bir hoca olarak değil, aynı zamanda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Genel Türk Tarihi Kürsüsünde bir öğretim üyesi olarak, bu soruyu cevaplandırmaktan zevk duyarım.

Türkiye Cumhuriyeti elbette ki Genel Türk Tarihinin kronolojik akımı içinde Osmanlı imparatorluğundan sonra yer alan bir devlettir. Çünkü, Osmanlı imparatorluğunun yıkılması ile, onun bir parçası üzerinde kurulmuştur. Kökeni Orta Asya tarihsel zemininde, milât öncesi çağların derinliklerine doğru inen ve Batı Asya ile Avrupa ve Afrika'nın geniş topraklarında günümüze dek kesintisiz olarak süren Genel Türk Tarihi, kendi başına bir bütündür. Belki de binlerce yılı bulan bu evrensel tarih içinde Osmanlı imparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti gibi bir çok devletler birbirini izlemişlerdir. Ancak, bunlar arasında -birbirini izlesin, izlemesin- aynı nitelikleri taşıyan, gerek siyasal, gerekse toplumsal yaşam bakımından birbirinin benzeri olan sayısız devletler bulunduğu gibi, biri ötekenden sonra, ya da üzerinde kurulduğu halde benzeşmeyen ve her bakımdan farklı olanlar da vardır. Aradaki farklar genellikle, büyük siyasal ve askeri olayların yarattığı dönüm noktalarından geçmekten ziyade, toplum yaşamını manen etkileyen uygarlık ve kültür çevresi değişmelerinden ileri gelir. Bu bakımdan Genel Türk Tarihi başlıca üç önemli evre gösterir. Bu evrelerin birbirinden ayrılması tamamen kronolojik bir nitelik taşımaz. Birinci evre, ne zaman başladığını bilmediğimiz Orta Asya Türk tarihidir ki, bu kendi akışı içinde çeşitli aşamalardan geçtikten sonra, bir yeknesaklık içinde bugüne dek gelir. İkinci evre, Orta Asya Türklerinden -çoğunluğu Oğuzlar olan- bir bölümün İslâm dinini kabul etmesi ve İslâm dünyası içine girmesiyle başlayıp, şimdi Orta Doğu dediğimiz alanda ve Akdeniz çevresinde, gene günümüze dek yaşayan İslâm-Türklerin tarihidir ki, en önemli dönemleri Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarının damgasını taşır. Üçüncü evre ise, Osmanlı imparatorluğunun her bakımdan tarihe gömülmesi üzerine kurulan, Batı'nın çağdaş uy-

garlık düzeyine ulaşmayı ve modern dünya içinde yer almayı amaçlayan genç Türkiye Cumhuriyeti ile başlamıştır. Bu devletin tarihi, belirttiğim gibi, Genel Türk Tarihinin içindedir ve kronolojik olarak Osmanlı imparatorluğunu izler. Fakat, gerek yönetim biçimi, gerek toplumsal yapısı, gerek amaçladığı uygarlık yolu ve dünya görüşü bakımından Modern Türkiye, Osmanlı imparatorluğundan tamamen farklı, yepyeni bir devlettir. Türkiye Cumhuriyeti için, Osmanlı imparatorluğunun bir devamıdır yerine, yer yüzünde fonksiyonu kalmamış o imparatorluğun çökmesiyle kesilen bağımsız Türk tarihinin devamıdır demek daha yerinde olur.

SORU: Atatürk hakkında çeşitli araştırma ve eserler var. En ciddi ve başarılı olan hangisidir?

(Giresun)

CEVAP: Gerçekten Atatürk hakkında yurdumuzda ve dışarda yazılmış sayısız yapıt var. Bunlar son derece ilginç buldukları bir konuyu çeşitli yönlerden, çok değişik görüş ve eğilimler içinde işlemişlerdir. Aralarında romanımsı olanlar var, anı biçiminde olan var, övgü tarzında olan var, yergi şeklinde olan var, az ya da çok bilimsel nitelikte olanlar var. Ancak, bu kadar çok sayıda yayına rağmen, bugün Atatürk'ün objektif bir biyografisi ve hele yürütmüş olduğu olayların gerçek bir tarihi yazılmış değildir. Atatürk'ü iyi anlamak için bir kitap arayan kimse, her şeyden önce onun kendi eseri olan "*Nutuk*"u ve "*Söylev ve Demeçleri*"ni okumalıdır.

SORU: Mustafa Kemal'in Samsun'a ayak basışı ile fiilen Osmanlı imparatorluğuna direnme başladı mı? Yoksa Amasya tamimi ile mi?

(Rize)

CEVAP: Mustafa Kemal İstanbul'dan Samsun'a belli bir kararla gelmişti. Anadolu'da orduyu tek bir kumanda, yani kendi buyruğu altında toplayacak, Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetlerini tek bir direniş örgütü halinde birleştirecek ve bunları asıl amacı için kullanacaktı. Asıl amacı ise, ulusu kendi iradesine sahip olacak biçimde bilinçlendirip, yurdu düşmandan temizlemek ve devrini doldurmuş olan Osmanlı imparatorluğunun yerine modern bir milli devlet kurmaktı. Samsun'a çıkar çıkmaz, bu amaç yönünde ilk çalışmaları yapmaya başladı. Örneğin, işgallere karşı halkı ülkenin her yerinde mitingler yapmaya çağırırdı; Osmanlı hükümetinden aldığı direktife göre bölgedeki silâhları top-

laması ve Rumlara karşı koyan Türkleri cezalandırması gerekirken, bunları yapmadı; aksine, yazdığı raporda, haksızlığa uğrayan bir ulusun galeyanını önlemeye imkân olmadığını ve buna vicdanının da izin vermeyeceğini belirtti. Zaten İngiliz makamları ve bu makamlarca sıkıştırılan Damat Ferit hükümeti kendisinden kuşkulmuş ve İstanbul'a çağırılmışlardı. Fakat o, buna uymadı ya da anlamamazlıktan gelerek zaman kazandı. Bu arada gereken temaları ve hazırlıklarını da yaptı. Sonunda da Amasya tamimini yaparak hareketi fiilen başlattı.

SORU: İstanbul'dan Anadolu'ya ayrılma tarihi neden önemli değil de, Samsun'a çıkış?

(Rize)

CEVAP: Çünkü asıl büyük amaca varmak için, son derece tehlikeli olan Karadeniz yolculuğunun esenlikle bitmesi gerekti. Asıl büyük amaca giden yol Samsun'da Anadolu toprağına atılan adımla başlıyordu.

ATATÜRK'E GÖRE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ NASILDIR?

Doç. Dr. Nejat Kaymaz

*Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Genel Türk Tarihi Kürsüsü*

Millet sözcüğü Atatürk'ün, tarihsel misyonuna başladığı zamandan ömrünün sonuna değin, konuşmalarında ve yazılarında en sık kullandığı ve bununla ne kastettiğini en açık biçimde belirttiği bir sözcüktür. Zaten Büyük Önder millet sözüyle ne demek istediğini iyi anlatmış olduğu için, gerek kendi devrinde, gerekse kendinden sonraki devrin bir bölümünde Atatürk milliyetçiliği, kavram olarak fazla tartışılmamıştır. Bundan anlaşılmaktadır ki, gerçek Atatürkçülüğün bütün koşullarıyla varolduğu zamanlarda Atatürk'ün bu ilkesinin de tartışma konusu yapılmasına gerek kalmamıştır. Ne yazık ki, Önderin ölümünden otuz beş yıl sonra, Cumhuriyetin 50. yılında, Atatürk milliyetçiliğinin ne olup ne olmadığı, açıklanması gereken bir sorun durumuna gelmiştir. Bunda, ülkemizde çok partili demokratik sistem ve yeni anayasa rejimi ile gelen serbest tartışma ortamının etkisi olduğu gibi, bu ortam dolayısıyla bazı doktrinlerin fikir ve politika platformunda yer bulmaya başlamasının da rolü vardır. Daha doğrusu, ya milliyetçiliği ateşli bir tutku ile tek ilke olarak benimseyen, ya da amacı bu kavramın ruhuna kısmen veya tamamen ters düşen öğretileri izleyenlerin kendi düşündükleri ve özledikleri biçimlerin tanımını yaparak, onları, gerçekte Atatürk milliyetçiliğine karşı oldukları halde, sırf onu gölgelemek için Atatürk milliyetçiliği imiş gibi göstermeğe çalışmaları bu karışıklığa yol açmış bulunmaktadır. Bugün en aşırı ölçülerde ırkçı ya da teokratik fikirlerden, aşırı sol görüşlere dek uzanan bir doğru üzerinde çekiştirilen ve her şekli Atatürk'e mal edilmeye çalışılan milliyetçilik, bir yandan da dokunulmaz, anlamına nüfuz edilmez, soyut bir kavram durumuna sokulmaya çalışılmaktadır. Oysa ki, yukarıda belirttiğimiz gibi, Atatürk milliyetçiliğinin anlamı açıktır. Ayrıca bunun bir baştan öbür başa uzayan bir niteliği yoktur, kendine özgü bir tek biçimi vardır.

Atatürk, Osmanlı imparatorluğunun son zamanlarında, kökeni Batı'da bulunan nasyonalizmin bu ülkedeki uygulamalarına ait çeşitli deneyleri yakından görmüş, bu deneylerin sonuçları olan olayların için-

de yaşamış bir kimsedir. Nasyonalizme ilişkin fikirler Osmanlı imparatorluğuna ilk önce, Avrupalı emperyalist devletlerin onu parçalamak amacı ile Hıristiyan uyrukları arasında yaptıkları propagandalarla girmiştir. Hıristiyan azınlıkların milli bilinçlerine kavuşup ayrılma isteği göstermeleri ve aynı devletlerin desteği ile bağımsızlıklarını kazanmaları, bazı Osmanlı entelektüellerini, imparatorluğu Batının müdahalesinden ve parçalanmaktan kurtarmak için, kozmopolit Osmanlı toplumunu bu fikirlerden yararlanarak özdeşleştirme düşüncesine götürmüştür. Bunlar, genellikle "vatan", bazan da "millet" kavramını kullanarak, türlü etnik öğelerden oluşan, değişik inanç, kültür ve geleneklere sahip bulunan, çeşitli diller konuşan insanlardan bir Osmanlı milleti yaratmayı amaçlayan boş bir çaba göstermişlerdir. Başlangıçta tepki ile karşılanan Osmanlılık akımı, daha sonra önem kazanmış ve bir süre devlet politikasının temeli olmuştur. Ancak bu yapay doktrin uygulaması beklenebileceği gibi tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çünkü bir Osmanlı milleti asla meydana gelmemiş, imparatorluktan kopmalar durmamış, emperyalistlerin müdahalesi kesilmemiş, aksine çözülme hızlanmıştır. Osmanlılığın din ayırımı gözetmeden bütün uyrukları eşit sayan tutumu ve Batıya yaklaşma eğilimi, ayrıca imparatorluğun teokratik düzene ve geleneklere bağlı Müslüman halkında ona karşı bir tepki doğurmuştur. Bunun sonucu olarak İslâmcılık bir siyasal öğreti olarak gelişmiş ve imparatorluk politikasına egemen olmuştur. Bu kez nasyonalizm etkileri, bir İslâm milleti kavramı halinde, bu akımda kendini göstermiştir. Ancak süratle pan-İslâmizme dönüşen İslâmcılık da imparatorluğu ayakta tutma hususunda aynı başarısızlığa uğramıştır. Osmanlılığın kısa bir süre için yeniden deneme alanına getirilmesi iflâsla sonuçlanınca, imparatorluğu yaşatmak için, gerçekler yerine ideolojilerde sihir arayanlar, birdenbire Türkçülüğe yönelmiş ve aynı heyecanla ona sarılmışlardır. Nasyonalizmin doğal ve somut bir uygulaması olan Türkçülük, önceleri onu ihtiyatla karşılayan İttihat ve Terakki partisi mensupları tarafından gene imparatorluğun yaşatılması amacıyla derhal bir resmi politika haline getirilmiştir. Daha önce Osmanlıca politikayı izlerken yitirilenleri bununla telâfi etmek isteyen aynı kimseler, Türkçülüğü bir süre sonra kendi Ütopik amaçlarına paralel olarak yozlaştırmışlar, Pantürkizm ve Panturanizm gibi aşırı ırkçı biçimlere dönüştürmüşler ve bu düşü gerçekleştirmeye hesabı içinde imparatorluğu Dünya Savaşına sokarak yıkılmasını çabuklaştırmışlardır.

İşte Atatürk bütün bu tutmayan deneylerden en sonuncusunun neden olduğu felâket üzerine, onu yaratan kişiler sahneden çekildikten sonra ortaya çıkmış, kurtuluş savaşını yapmış ve imparatorluğun yerine modern Türkiye devletini kurmuştur. Bunları yaparken onun hareket noktası da Türk milliyetçiliği olmuştur. Ancak bu mil-

liyetçilik, sözkonusu edilen kozmopolit, teokratik ve ırkçı doktrinlerden de, onların kalıntısı olarak günümüze gelen ve bazı çevrelerce şiddetle savunulan-bu arada Atatürk'e mal edilmek istenen- aşırı öğretilerden de farklıdır. Atatürk'ün milliyetçiliği hayal peşinde koşan duygu adamlarının kapıldığı bir şöven ideolojisi değil, Türkiye Türküne, dünya ulusları arasında lâyük olduğu yeri alabilmesi için, kazanması gereken güveni ve bilinci sağlamayı amaçlayan ölçülü bir öğretilerdir. Bunda Türkçülük doktrinine ve dışardaki soydaş topluluklara ilgi, Türkiye Türkünü mevhum idealler için basamak yapmak yerine, onun parlak tarihsel geçmişiyle arasındaki kopmuş bağı yeniden kurmak ve dünya uygarlığında oynamış olduğu unutulmuş rolünü ortaya çıkarmak için gösterilmektedir. Daha açık bir biçimde belirtmek gerekirse, Atatürk Osmanlı saltanat rejimini yıkıp Cumhuriyeti kurarken, sınırları realist bir anlayışla çizmiş, belli bir toprağı, yani Türkiye'yi, Türk'ün yurdu olarak benimsemi ve burada, kökleri bir yandan Orta Asya, bir yandan Anadolu tarihsel zemini içine uzanan, sosyal ve kültürel bakımdan kaynaşmış, aynı dili konuşan, aynı ülküye inanan insanlardan oluşmuş bulunan toplumu çağdaş bir ulus yapma ana fikri ile hareket etmiştir. Böyle bir millet modern sosyolojinin önerdiği gerçek bir millettir. Bu bakımdan Atatürk milliyetçiliği romantizmden, ırk ve din tutkusundan uzak bilimsel milliyetçiliktir.

Sözlerime son verirken bu arada şunu da belirtmek isterim ki, Atatürk'ün bütün ilkeleri gibi, doğrudan doğruya realiteye ve müsbet bilime dayanan bu ilke tek başına düşünüldüğü zaman gücünü yitirir ve hatta bugün olduğu gibi anlamını kaybetmeye başlar. Atatürk ilkeleri bir bütündür. Onların birinin yaşaması hepsinin birden benimsenmesi ve uygulanması ile mümkündür. Bu bakımdan Atatürkçü olarak sadece milliyetçiyim demek, ya da ilkelerin bir kısmını benimseyip, ötekileri görmemezlikten gelmek doğru değildir.

SORULAR VE CEVAPLAR

SORU: Devrimler ve Atatürkçülük okullarımızda yeteri kadar öğretiliyor mu?

(Kars-Iğdır)

CEVAP: Devrimlerin ve Atatürkçülüğün okullarımızda yeteri kadar öğretilmesi sorusuna cevap vermeden önce, kendi kendime, bu konunun yeterli elemanlarca, gerektiği biçimde ve içtenlikle öğretilip öğretilmediği sorusunu yöneltmek istiyorum. Bu soruyu cevaplandırınca, öteki de kendiliğinden cevaplanmış olur.

Bilindiği gibi orta dereceli okullarda Devrim Tarihi konulu ders kitabı okutulmaktadır. Bu ad altında yazılmış bir çok kitap bulunmaktadır. Her halde öğretmenler Devrim Tarihini de öteki dersler gibi eldeki kitaba göre anlatıp, sınavlarda da aynı bilgiyi istemektedirler. Üniversitede ve yüksek okullarda ise, bu ders genellikle son sınıflarda, belli bir müfredat programına göre verilmektedir, ya da öyle olması gerekir. Bu sonuncularda Devrim Tarihi dersini yönetmeliğine göre meslekten öğretim üyeleri vermeli-dir. Ancak son zamanlarda, belki de eleman bulunmadığı için, meslekten olmayan öğretim üyelerine, hatta bazı yerlerde lise öğretmenlerine de bu ders verdirilir olmuştur.

İfade etmeye gerek yok ki, Devrimlerin ve Atatürkçülüğün öğrenciye iyi öğretilmesinde, bu dersi veren hocanın bilgi durumu kadar, konuya gereken önemi verip vermemesi, kişisel eğilimi, anlatış biçimi önemli roller oynar. Bu rolleri anlamak için, liseden üniversiteye gelen öğrencilerin durumunu gözden geçirmek kâfidir. Üniversiteye gelen öğrenciler arasında, bu konuda olumlu bilgiler edinmiş, iyi yetiştirilmiş olanlar çıktığı gibi, Atatürk'ün ilkelere ve Atatürkçülüğe tümünden yabancı, hatta karşı olan, yahut ilkelere sadece belli birini veya birkaçını ateşli şekilde benimseyip ötekileri tanımak istemeyen, veyahut da, hepsini tümüyle ve iyi bir biçimde öğrenmiş olduğu halde (bu husus, bu gibi öğrencilerin zaman zaman sordukları seviyeli sorulardan anlaşılmaktadır) küçümseyenler de çıkmaktadır. Bu durum, orta dereceli okullarda dersin, çoğu kere yeteri kadar ciddiyetle öğretilmediğini gösteriyor. Problem, Yüksek Okullarda ve Üniversitede değişik bir biçimde olmakla birlikte, gene devam etmektedir. Dersin son sınıfa konması, doğal olarak bu dersi okutmaktan beklenen amaca ulaşmayı güçleştirmekte, hatta olanaksız kılmaktadır. Mezun olacağı ve ağır sınavlardan geçeceği son senede, bir yandan da zihni hayata atılma endişesi ile meşgul olan öğrenci için, bu ders bir angarya gibi gelmektedir. Ayrıca, son sınıfa gelinceye kadar, öğrenci türlü şekillerde edindiği doğru veya yanlış bir takım bilgilerin etkisi altına girmiş bulunduğu, zihniyet ve inanç bakımından belli bir formasyon kazanmış olduğu için, derse ilgisizlik göstermektedir. Ankara Üniversitesinin bazı Fakültelerinde Devrim Tarihi dersi, birinci veya ikinci seneye konmuş, bir kredi verilerek, meslek dersleri arasında, sınıf geçmeyi ve dereceyi etkileyen mecburi bir ders haline getirilmiştir. Çok olumlu sonuç alınan bu uygulamanın bütün Fakülte ve Yüksek Okullarda da yapılması kanımızca yerinde olur.

ATATÜRK, VATAN VE MİLLET KAVRAMLARI

Doç. Dr. Nejat Kaymaz

*Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Genel Türk Tarihi Kürsüsü*

Sayın Ağrılılar,

Bugün yarım yüzyıllık bir ömre ulaşmasından sevinç duyduğumuz modern Türkiye Cumhuriyetini kurmakla, siyasal alanda olduğu kadar düşünsel ve sosyal alanda da toplumumuzun yaşamına yeni boyutlar kazandırmış olan Büyük Atatürk'ün, bu tarihsel görev için ortaya atıldığı ilk günden itibaren üzerinde dikkatle durmaya başladığı, sonuna kadar da sık sık kullanarak ve açıklamasını yaparak zihinlere yerleştirmeye çalıştığı iki kavram vardır. Bunlar hepimizin şimdi çok iyi bildiği "vatan=yurt" ve "millet=ulus" kavramlarıdır. Örneğin, Anadolu'ya çıkışından sonra, girişeceği uğraşı ilk kez açıkladığı belge olan ihtilâl programı niteliğindeki Amasya genelgesinin birinci maddesi bu iki kavramı içeren bir cümledir: "Vatanın tamamıyeti, milletin istiklâli tehlikededir"... Burada görüldüğü gibi, bu iki kavram Atatürk'ün sözlüğünde hep yan yana ve birbirinin bütünleyicisi olarak geçer.

Vatan ve millet kavramları Türk siyasal literatürüne gerçekte uzun süreden beri girmiş bulunuyordu. Hatta bunlar, kuramı ve uygulaması yapılmış bazı doktrinel çalışmalarda, kutsal varlıklar gibi ifade edilmiş ve başlıca sloganlar olarak kullanılmıştı. Bu kavramlar Türk düşünsel ve siyasal yaşamına, sosyolojik anlamda, Batı nasyonalizminin etkisi cümlesinden olarak gelmiştir. (Sosyolojik anlamda demekle, bu kavramların, İslâm literatüründe, eskiden de, Müslüman halkın tümünü ya da başka bir dinin mensuplarının topunu birden belirtmek için kullanılan "millet" ve genel bir biçimde, oturulan yer ya da mensup bulunulan ülke demek olan "vatan" sözcüklerine kazandırdığı yeni kriterleri, yani "nation" ve "patrie" anlamlarını kastediyorum.)

Osmanlı imparatorluğunun çökme devrinde, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerini kapsayan uzun Batılılaşma süreci içinde devamlı

işlenmiş olmakla birlikte, bu kavramlar, Türk toplumunun gerçek durumuna uygun olan açık bir ifadeye, Atatürk'e gelinceye değin kavuşturulamamışlardır. Böyle bir sonuç doğaldır. Çünkü, büyük Fransız devrimi ile dünyaya yayıldıktan sonra, Osmanlı imparatorluğunun Hıristiyan olan uyruklarını bilinçlendirmek ve ayırmak için emperyalist Avrupa devletlerince propaganda edilmek suretiyle sokulan nasyonalizm prensipleri, Osmanlı düşünürleri ve politikacıları tarafından, önce dağılmayı önleyecek bir formül olarak, kozmopolit Osmanlı tebaasını, sonra İslâm ümmetini, daha sonra da imparatorluğu kurtarma amacını aşarak ve onun sınırlarının çok ötesine taşarak dünyadaki bütün Türk ırkını milletleştirmek gibi güç, hatta olanaksız girişimlerde kullanılmaya çalışılmışken, Atatürk bunları realist ve ölçülü davranışla, çağdaş tarihsel, coğrafi ve sosyolojik verilere göre, millet ve vatan niteliklerine sahip olan, belli bir insan toplumu ve belli bir toprak parçası üzerinde uygulamaya geçmiştir. Kozmopolit Osmanlı tebaasını, İslâm dinini manen destek yaparak, özdeşleştirmeyi amaçlayan Osmanlıcı düşünür ve politika adamı da, İslâm cemaatını bilinçlendirmeyi düşünen ümmetçi de, tüm Türk ırkını birleştirmeyi düşleyen Turancı da, modern sosyolojinin tanımladığı millet ve vatan kavramlarını net bir biçimde kullanamamışlardır. Birincisi bir "Osmanlı milleti" deyimini literatüre sokmakla beraber, bunun yapay bir şey olduğunu ve etkisinin güçsüz kalacağını bildiği için, birleştirici değer olarak, daha çok vatan kavramına sarılmış, ikincisi millet ve vatan kavramlarını bazan İslâm, bazan Osmanlı sıfatlarıyla bir araya getirerek karıştırmış, üçüncüsü ise, milliyetçiliği şövenizme ve ırkçılığa dönüştürdüğü oranda, toplumun belirsizleşmesine ve toprak sınırlarının ütopyik ölçülere varmasına, böylece Türk milletinin ve Türk vatanının sübjektif boyu'lar kazanmasına yol açmıştır.

İşte Atatürk, tarihsel misyonuna başladığı günden itibaren, bütünlüğünün ve istiklâlinin tehlikede olduğunu belirttiği belli bir vatan ve millettten bahsederek, bu kargaşalığa bir son vermiş ve Türklük için, bu kavramları gerçek sınırlarıyla çizip, billurlaştırmıştır. Atatürk'ün sınırlarını çizdiği bu vatan, uğrunda Kurtuluş Savaşı yapılan ve üzerinde Cumhuriyet kurulan Türkiye, onun kimliğini saptadığı bu millet ise, dokuz yüz yıllık bir tarihsel geçmişi birlikte yaşamış ve aynı kültürle biçimlenmiş olan, aynı dille anlaşılan, ortak acıları ve kıvançlarını paylaşan, ortak bir ülküye inanan ve vatan olarak yalnız Türkiye'yi tanıyan Türk toplumdur.

Atatürk Kurtuluş Savaşının ikinci yılında, 1921 sonlarında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, o zamanki Bakanlar Kurulunun yetki-lerini saptamak için getirilen bir yasa tasarısının tartışıldığı sırada yaptığı bir konuşmasında, hâlâ Osmanlıcı, İslâmcı ya da Turancı fikirlerde direnerek, devrimi dejenere etmeğe çalışanları yanıtlarken, bu konudaki düşüncelerini en açık bir biçimde şöyle ortaya koymaktadır:

“Efendiler: Vatandaşlarımızdan, dindaşlarımızdan, hemşehrilerimizden her biri kendi dimağında bir mefkûre-i âliye besliyebilir; hürdür, muhtardır. Buna kimse karışamaz. Fakat Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin sabit, müspet, maddi bir siyaseti vardır: O da efendiler, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin muayyen Hudud-u millisi dahilinde hayatı ve istiklâlini temine matuftur. Türkiye Büyük Millet Meclisi temsil ettiği millet namına çok mütevazıdır ve hayalden tamamen uzak ve tamamen hakikatperesttir...”

Atatürk böyle diyor. Çünkü o, Osmanlı saltanatının Türk tarihinde kapanması gereken bir yaprak olduğunu inanıyordu. Aynı konuşmanın bir başka paragrafı bu konudaki düşüncelerini yansıtmaktadır:

“... Afrikalar, Suriyeler, Iraklar, Makedonyalar, Bulgaristan, Sırbistan ve ilâahir... Bütün bu aksam-ı memaliki nazar-ı dikkate almız. Efendiler, bütün bu muhit, bu vâsi daire içerisinde iklim-i muhtelif, ve orada sakin olan akvamın tebâyii muhtelif, her şey muhtelif olduktan sonra bunların heyet-i umumiyesini bir imparatorluk altında bulundurmak ve yaşatmak mümkün müydü?”

Gene aynı konuşmada İslâmcı ve Turancı görüşlere karşı da şu ilginç cümleleri söylemektedir:

“Efendiler, ... büyük hayaller peşinde koşan, yapamıyacağımız şeyleri yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz. Efendiler; büyük ve hayalî şeyleri yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın husumetini, garazını, kinini bu memleketin ve bu milletin üzerine celbettik. Biz Panislâmizm yapmadık, belki “yapıyoruz, yapacağız” dedik. Düşmanlar da “yaptırmamak için bir an evvel öldürelim!” dediler. Panturanizm yapmadık! “Yaparız, yapıyoruz” dedik, “yapacağız” dedik ve yine “öldürelim!” dediler. Bütün hava bundan ibarettir. Efendiler, bütün cihana havf ve telaş veren mefhum bundan ibarettir. Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız mefhumlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın adedini ve üzerimize olan tazyikatı tezyidetmekten ise, hadd-i tabiiye, hadd-i meşrua rücu edelim...”

SORULAR VE CEVAPLAR

SORU: Milliyetçiliğin literatürel tanımı yapılmalıydı.

(Ağrı)

CEVAP: Atatürk'e göre vatan ve millet kavramlarının ne olduğunu çok sınırlı bir süre içinde anlatırken, milliyetçilik ve özellikle bunun ülkemizdeki uygulama sürecinden sanırım ki yeteri kadar bahsettim. Atatürk'ün vatan ve millet kavramları ve milliyetçilik hakkındaki anlayışı, modern sosyolojinin verilerine ve yaptığı tanımlara uygundur. Literatürel tanımdan kasıt, milliyetçiliğin ideolojik felsefesini yapan türlü görüşlerden söz etmekse, o bizim anlatmaya çalıştığımız konunun dışında kahr.

SORU: Milliyetçilik yabancı unsurlar tarafından Türkiye'ye sokulduysa, ulusal kurtuluş hareketinin felsefesi olan Atatürkçülüğün menşei Fransız devriminde midir?

(Ağrı)

CEVAP: Milliyetçilikle ilgili fikirler gerçekten Fransız devrimiyle birlikte dünyaya yayılmıştır. Bu fikirlerin yayılması dolayısıyla Avrupa'yı bir süre alt üst eden olaylar meydana gelmiştir. Bu olayların bu yüzyılda Avrupa ile ilişkileri daha da sıklaşmış olan Osmanlı imparatorluğunu nasıl etkilediğini, nasyonalizm ilkelerinin imparatorluk içine hangi yollarla sızdığını, ya da kimler tarafından ne amaçla sokulduğunu belli başlı tarih kitaplarında görmek mümkündür. Bu fikirlerin etkisinden, değil Osmanlı imparatorluğu gibi değişik etnik ve kültürel yapılara sahip çeşitli topluluklardan oluşmuş bir kozmopolit siyasal varlık, daha çok kaynaşmış olan topluluklardan oluşmuş devletler bile kurtulamamıştır. Bilindiği gibi, Avrupa'nın Osmanlı imparatorluğuna etkisi yalnız dolaylı yollardan giren böyle fikirlerden ibaret de değildir. Devlet ve toplum hayatını, hatta insanların günlük yaşamını ilgilendiren bir çok hususlarda Batı'nın maddi ve manevi etkileri olmuştur, hâlâ da olmaktadır. Anayasa, parlamento, demokrasi v.b. kavramları gibi, milliyetçilik ideolojisinin ve buna ilişkin kavramların kökeni de Batı'dır. Atatürk Avrupa tarihini, bu arada Fransa ve Fransız devrimi tarihini okumuş, hatta bu büyük olayın fikir ortamını hazırlayan ünlü Fransız düşünürlerinin felsefi eserlerini incelemiştir. Türk devrimini yaparken, kuşkusuz Avrupa ve özellikle Fransa tarihinden yararlanmış, Batılı fikirlerden esinlenmiştir. Ancak, milliyet-

çilik uygulamasında, her şeyden önce, çok iyi tanıdığı kendi toplumunun koşullarını göz önünde tutmuş ve kendinden önce yapılan deneylere ait bilgilerinden ders almıştır.

SORU: Günümüzde (Misak-ı Milli hudutları içinde) ulusal bir devrim olamayacağına göre, ileriye açık bilimsel verilere dayalı bir toplumun felsefesi ne olmalıdır?

(Ağrı)

CEVAP: Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrim Misak-ı Milli sınırları içinde yapılmıştır. Soru sahibi ise, ne gibi bir fikirle olduğu bilinmeyen bir biçimde, bunun olamayacağına dair hükmünü kendisi vermektedir. Bugün, Atatürk devriminin eseri olan Türkiye Cumhuriyeti elli yaşına girmiş olarak ayaktadır. Bu devletin sınırları ise, hâlâ Misak-ı Milli ile saptanmış olan sınırlardır. Misak-ı Milli sınırlarına dayanan Türkiye'de gerçekleştirilen devrimin felsefesi Atatürkçülüktür. Soru sahibi bunun ötesinde sınırlar ve o sınırlar içinde bir ulus ve bir ulusal devrim düşünüyorsa, ona ait toplum felsefesini de kendisi araştırmış ve saptamış olmalıdır.